

STUDIET AV SPRÅKENE I ORIENTEN — SÆRLIG DEN FJERNE ØSTEN — FØR OG NÅ

av

HENRY HENNE

Språkene i Orienten — dette ord tatt i sin videste betydning — har gjennom tidene påkalt og påkaller fremdeles innbyrdes ytterst ulike grader av oppmerksomhet blant studiefolk og ved lærdomssteder i Vesten.

Øverst på listen har språkene i Den nære Østen stått, og dette kan vel ennå sies å være tilfelle. Semittisk — og innen dette område særlig hebraisk — har av gode grunner hatt mange dyrkere i Europa og Amerika helt siden Reuchlins tid; men også arabisk og babylonsk-assyrisk — det siste i kileskriftdokumenter — har i lange tider vært gjort til gjenstand for studium i Vesten utenom teologenes krets.

Tidlig i det 19. århundre, da kjennskapet til sanskrit og indisk filologi fra England begynte å bli kjent på det européiske kontinent etter Napoleons-krigene, ble språkforskernes horisont med ett slag utvidet betraktelig østover. Ikke minst i Tyskland ble indologien i den følgende tid en viktig akademisk disiplin, med mange fremrakende navn. På denne tid ble like ens iransk tatt opp til nærmere gransking, og med meget interessante resultater.

Hvor kommer så Den fjerne Østen inn i bildet? Her samler interessen seg først og fremst om kinesisk; for både når det gjelder japansk og koreansk kan det sies at disse praktisk talt ikke kom inn i bildet i det hele tatt før i annen halvpart av det 19. århundre. Kinesisk derimot kunne studeres i Europa på et langt tidligere tidspunkt gjennom bøker, skrevet på latin. Den første oversettelsen av de konfucianske klassiske bøker til latin utkom i Paris i 1687; den ble ivrig studert av visse européiske lærde, som Leibniz og Voltaire, og fikk noen betydning for européisk tenkning, især i opplysningstiden. Denne sporen til nær-

mere studium av det store språk- og kultursamfunnet i øst førte imidlertid visstnok ikke til noen økt interesse for språkstudiet. Kinesisk språk kom gjennom generasjoner til å bevare sitt esoteriske preg i de fleste vesterlendingers øyne, og en kan endog si at det den dag i dag henger noe igjen av dette. Det var katolske — til å begynne med hovedsakelig jesuittiske — misjonærer som hadde direkte bruk for å studere kinesisk, og i lange tider var det så å si bare dem som var innvidd i dette fjerne språks hemmeligheter. Det gikk tilsvarende lang tid før studiet av kinesisk vant fotfeste som akademisk disiplin ved lærdomssetene i Europa. Dette gjenspeiler seg i det ennå herskende forhold at den lesende og språklig dannede og interesserte almenhet gjennomgående er lite orientert om de språklige og kulturelle forhold i Østen i det hele og i China i særdeleshet. Det foreligger her et virkelig problem; mangelen på almenkunnskaper om China er en negativ opinionsdannende faktor både i Europa og Amerika, og alle slags misforståelser og feilaktige oppfatninger får lett innpass. De organer som har hånd om folkeopplysnings- og studiearbeid, har her en stor oppgave.

Både for det semittiske området og for India var det spesielle omstendigheter til stede som var egnet til å stimulere studier av disse lands kultur og språk i Europa, omstendigheter som helt manglet med omsyn til China; og ikke bare det, kinesisk er på en ganske annen måte enn både disse og andre språk vanskelig tilgjengelig. Dette har sine spesielle grunner, som vi seinere skal se.

Studiet av hebraisk var og er et så sentralt behov for kirkens og teologiens menn at arbeidet med dette språk naturlig måtte bli sterkt befordret. Det kan vel ennå sies å beholde sin posisjon, iallfall i Europa. Og fra denne krets av spesialister ble det naturlig nok rekruttert forskere til de andre semittiske språkene — slektskapet mellom dem lot seg erkjenne på et tidlig stadium. At således oppmerksomheten ble rettet mot hele den semittiske verden, har vel også fått tilbakevirkning for teologenes egen horisont og problemstilling. De semittiske språk har således lenge hatt fast plass både i de lærdes og i almenhetens bevissthet.

Litt annerledes lå saken an når det gjaldt India. Her var det ikke sentrale teologiske interesser som var avgjørende. Blant de teologisk orienterte var det vel især religionshistorikerne som fattet interesse for India, hvor en rikdom av fremmedartede fenomener kunne kalle på interessen. Men framfor noen andre var det de sammenliknende språkforskere som hadde grunn til å interessere seg for India — det var jo nettopp kontakten med India som hadde ført til grunnleggelsen av den indoeuropéiske sammenliknende språkforskning, hvis metoder og resultater for øvrig skulle komme til å bli blant det 19. århundres mest lysende bedrifter på det intellektuelle område. I samme øyeblikk som det var klart at sanskrit var beslektet med gresk, latin, germansk, slavisk, ja, i virkeligheten med de aller fleste språk som tales i Europa, og videre, at sanskrit, og enda mer vedisk, hadde en opprinnelighet og klarhet som overtraff alle de andre beslektede språkene, da var det jo også samtidig klart at India nå plutselig kom inn i vår egen språkhistoriske sammenheng og kastet lys over vår egen språkætt. Oppdagelsen av denne indo-européiske sammenheng virket som en åpenbaring på samtidens språkforskning, og dette ble en mektig stimulator for studiet av indiske språk. Samtidig må vi regne med den ting at India ble trukket inn i en av de ledende européiske stormakters koloni-interesser; atskillige europeere kom dit, og ikke få av dem fattet en dyp interesse for indisk språk og kultur og spesialiserte seg på disse områder. Den tyske professor Theodor Benfeys oversettelse (1859) av det indiske verk *Pancatantra* åpnet veien for européiske forskere inn til den rike indiske eventyr- og fabeldiktningens verden og trakk dermed folkloristene inn i den samme store sammenheng; dette ble av den største betydning for det 19. århundres eventyrforskning i Europa. Om studiet av indisk språk kunne den danske språkforskeren Holger Pedersen allerede i 1924 skrive: «Der er nu ikke noget nogenlunde betydeligt universitet, som ikke har en lærestol i faget».

Men når det gjaldt China, var hverken den teologiske stimulus eller den tilskyndelse som lå i en språkhistorisk sammenheng til stede. Noe overvettets rikt felt for religionshistorikerne syntes

China heller ikke å være, selv om seinere tider har fått et noe annet syn her. Filosofene mente å finne mer av interesse; men China var og ble fjernt, og den omstendighet at China helt til midten av det 19. århundre var et lukket land for europeere, skulle ikke virke stimulerende på studiet av kinesisk språk. Denne og andre grunner — China ble jo aldri noen koloni, som India, selv om dets selvstendighet ble mer og mer nominell henimot slutten av det 19. århundre — gjorde at nyttemomentet og den tilskyndelse som kunne ha ligget i det, ikke var til stede i nevneverdig grad. Engelsk fikk en dominerende stilling som handelspråk i Den fjerne Østen; det nødvendige språklige samkvem i traktathavnene ble besørget av kinesiske sekretærer og tolker. Den eneste nyttefaktor som gjorde seg gjeldende, skrev seg fra den begynnende protestantiske misjon; en tidlig frukt av dette er den engelske misjonær Joseph Edkins' fortreffelige «Grammar of the Chinese Colloquial Language» (Shanghai 1857); men dette verk har visstnok ikke fått den oppmerksomhet det fortjente. Først européiske og amerikanske konsulatembetsmenn, diplomater og protestantiske misjonærer kom etter hvert til å gjøre China kjent i videre kretser i Europa, og i en rekke tilfelle rekrutterte de de forsker- og lærerstillinger i kinesisk som særlig i den annen halvpart av det 19. århundre ble opprettet rundt omkring i Europa. Men hvor sent det gikk, kan bl. a. sees av det forhold at de nordiske universiteter, som nettopp på det språklige område gjennomgående hadde holdt seg godt å jour, ikke hadde noen lærestol i kinesisk før 1918.

Men når studiet av kinesisk så lenge kom til å innta en periferisk stilling både i almenhetens bevissthet og i forskningen, måtte det skyldes andre og dypere årsaker.

I tillegg til Chinas geografiske fjernhet og relative isolasjon overfor Vesten kom det forhold at selve de litterære dokumenter som i Europa naturlig måtte komme til å danne grunnlaget for studier i kinesisk språk og kultur, var avfattet i et skriftsystem som i sin bygning var mer fremmedartet og komplisert enn noen av de tidligere kjente. Selv om det nok fantes eksempler på meget kompliserte skriftsystemer i språk som var kjent (om

enn ikke alltid tydet) allerede tidligere — det er nok å nevne phevleitekstene fra Iran og tradisjonelle tyrkiske tekster — så var jo regelen i Vest-Asia den at en hadde å gjøre med stavelsesskriftsystemer av ganske enkel struktur (som skriftsystemer betraktet) og med et relativt lite antall av symboler, ja, undertiden finner vi, som f. eks. i den indiske devanagari-skriften, en stavelsesskrift som er så fullkommengjort at den begynner å nærme seg en bokstavskrift. Den semittiske vokalnøytrale stavelsesskriften kunne nok volde hodebry, så en for hebraiskens vedkommende måtte støtte seg til de opplysningene som massoretene kunne gi om tradisjonelle lesemåter; men problemene var likevel her av en annen art enn i Den fjerne Østen. Det semittiske skriftsystem — vi ser her helt bort fra kileskriften, som hører med i en helt annen sammenheng — er sterkt subfonemisk,¹ dvs. det unnlater å notere visse kategorier av fonemer som vi vanligvis betrakter som meget sentrale (særlig vokaler); det kinesiske skriftsystem kan da kalles afonemisk, dvs. det har overhodet ingen relasjon til fonemet, den enkelte språklyd. Kinesisk skrift har gjennom hele den vel 3000 år lange perioden vi kjenner den, bygd på helt andre prinsipper enn alfabet-skriftsystemene. Det enkelte kinesiske tegn refererer seg ikke til enkle fonetiske størrelser, til enkeltlyd, men til hele lydkomplekser. Hvert slikt lyd-kompleks, som består av én stavelse, utgjør samtidig en betydnings-enhet, et *semantém* (f. eks. «gutt», «gå», «stor») eller et *morfém* (f. eks. stavelsen *-er* i «les-er», dvs. «den som leser»). Populært kan en si at det enkelte kinesiske tegn står for et «ord» — mange slike «ord» forekommer ikke alene, men bare i sammensetninger. Men da jo språket omfatter tusener av ord, vil et skriftsystem av denne typen omfatte tusener av tegn. Sammenliknet med alfabet-skriften og de vanlige stavelsesskriftsystemene frambyr kinesisk skrift en høy grad av komplikasjon. Det er neppe nødvendig å peke på at det kreves en stor innsats av tid, tålmodighet og tid for den som skal beherske det. En høyt ansett historiker, ekspert på China, sier at «de kinesiske tradisjonelle lærdomssysler stanset opp med studiet av språket og den klas-siske litteratur. De studerende var utmattet når de hadde mestret

dette. I gamle dager trengte en ungdom ti år ene og alene til å lære seg den myriade av litterære allusjoner som fantes i klassikerne». Et minutiøst og utenat lært kjennskap til litteraturen var den eneste inngangsdør til embetsmannsveien. — En skrift som allerede ved første øyekast måtte overbevise enhver europeisk student om sin vanskelighet, og som dessuten førte inn til en litteratur som står våre kulturtradisjoner så fjernt, virket naturlig nok som en minst like effektiv barriere mot vest som den gjorde det innen det kinesiske samfunnet i århundrer. Men det er — i parentes bemerket — verd å merke seg det kuriøse forhold at det inntil 1750 var blitt trykt flere bøker på kinesisk enn på alle andre språk tilsammen.

Overfor dette ennå lys levende og fullt utviklingsdyktige system, med dets tusener av tegn, hvert enkelt med lange rekker av betydningsoverganger og nyanser, oppsamlet, dyrket og forfinet gjennom hundrer av års ubrutt tradisjon i en av de fineste og mest omfattende litteraturer verden har sett, hadde den «gamle» verden ikke meget å stille opp. Å finne et slikt system, til og med i full bruk for dagens utallige administrative, politiske og litterære formål i et av verdens største imperier, var noe nytt og fremmedartet. Bare to steder i den gamle verden skulle en etter hvert finne sidestykker: i kileskriften og i hieroglyffene, som ble funnet i den nære Orient og særlig i Egypt. Seinere skulle det for øvrig vise seg at høykulturene i Amerika før kontakten med de hvite hadde utviklet skriftsystemer av samme type. Men i alle disse tilfelle dreidde det seg om utdødde språk og kulturer, og minnesmerkene om disse språk kom for dagen gjennom oldtidslevninger, funnet i ruiner og graver, eller gjennom innskrifter som var hogd inn i fjell eller på bygninger som arkeologene med møyne hadde avdekket og brakt fram i dagens lys igjen. I China derimot var systemet, selv om det bar et preg av oldtid over seg, ennå bevart og i full bruk, og tegnrikdommen var så overveldende at både kileskrift og hieroglyffer i så måte kom til å bli satt i skyggen. For den som ikke hadde nærliggende og presserende grunner til å beskjeftige seg med dette språket, var det, som det synes, lite som kunne virke i retning av å øke

interessen. Bare noen få med et særlig stort overskudd av fantasi og vitebegjærighet, følte seg draget mot dette fjerne og merkelige språk.

De verdenshistoriske begivenhetene i Øst-Asia mellom 1840 og 1860 kom til å sette skille. Krigen i 1841 tvang China til å åpne en hel serie av traktathavner for handel med Vesten, og i 1854 kom Japan etter, med alt hva det innebar av omveltninger i dette gamle feudalsamfunn. Paris og Leyden hadde ført an i de kinesiske studier, og i århundrets midtre desennier og utover kom andre steder etter, blant dem Wien, Oxford, Leipzig, Berlin og St. Petersburg. Lærebøker så dagens lys, således Edkins' ypperlige grammatikk av 1857 på engelsk, Stanislas Julien's *Syntaxe nouvelle* av 1869 på fransk og Gabelentz' grammatikk av 1881 på tysk.² Engelskmannen Legge's monumentale oversettelse av de kinesiske klassikere, som kom i 1860-årene, bidro meget til å gjøre kinesisk tanke og ånd kjent i videre kretser i Europa.

Det var hovedsaklig de forskjellige klassiske former av kinesisk, altså rent litterære språkformer, som påkalte interessen blant dem som tok kinesisk opp til vitenskapelig studium. Dette var for øvrig et forhold som var karakteristisk for de aller fleste av Østens språk som ble studert i Vesten. Således var det klassisk arabisk, ikke de tallrike samtidige arabiske talespråksdialekter i Nord-Afrika og i Levanten, som ble studert. Like ens var det med India — her var det sanskrit og vedisk, ikke så meget moderne indiske talemål, som ble dyrket ved lærdomssetene. Og det samme gjaldt altså China. De som hadde bruk for å lære de moderne idiomene, var henvist til rent praktiske kurser ved særlige språkskoler i vedkommende land. Og de ble fortrinnsvis søkt av misjonærer. Stormaktenes konsulatvesen hadde i en del tilfelle sine egne skoler. Men disse skolene hadde vesentlig rent praktiske mål og tok ikke sikte på vitenskapelige studier. Etter hvert kunne slike praktiske studier drives også i Europa, således i London og Paris, hvor også særlige institutter ble opprettet for å ta hånd om den praktiske språkundervisning. Men det var fortsatt de rent klassiske studier som sto i forgrunnen for den

rent akademiske interesse og som var mest ansett. Det var studier i Chinas gamle historie og litteratur som rådde grunnen i det store og hele.

For den alminnelige bevissthet står kinesisk som et «gammelt» språk — og dette kan utvides til å gjelde Østens språk overhodet. Den gamle inndelingen som særlig i Tyskland var så vanlig, i «Alte und neue Philologie», er meget karakteristisk. Den «gamle» filologi arbeidet med språk som kunne vise til tekster av høy elde, språk som en studerte, ikke for å kunne tale dem, men for å kunne lese de gamle tekstene og derved drive oldtidsstudier. Dette gjaldt jo i grunnen også et språk som gresk — det var relativt sjelden at de gamle greskfilologer umaket seg med å lære å *tale* nygresk; deres oppgave var å *lese* klassisk og forklassisk gresk. Den «nyere» filologi studerte de moderne kulturspråk i Vesten — germanske, romanske og etter hvert slaviske — og disse filologene tok også opp studiet av de moderne talespråk, dialektstudiet og fonetikkstudiet. Det var folk fra denne retningen, dansken Otto Jespersen, svensken Johan Lundell og nordmannen August Western, som i 1886 stiftet den skandinaviske foreningen «Quousque tandem» med det formål å gi den «nyere» filologi et fotfeste også i den lærde skole, som hittil hadde vært dominert av den «gamle» filologi. Det var dette som førte til opprettelsen av den nyspråklige linjen i gymnaset i 1896. Dette betød altså egentlig at tvedelingen i filologien hadde forplantet seg til den lærde skolen.

At kinesisk skulle komme til å gjelde for et «gammelt» språk, var ikke underlig. En kinesisk student kan med største letthet lese kinesiske tekster fra la oss si 300 f. Kr., uten å ta et spesialstudium. For en engelsk student å lese angelsaksisk eller for en norsk å lese gammelnorsk, er ikke noe som kommer uten ved tålmodig og metodisk arbeid. En kineser leser Konfucius lettere enn en greker leser Homer og meget lettere enn en hinditalende inder leser Mahabharata. Og den kinesiske skrifts gamle karakter har vi allerede nevnt.

Nå er det selvsagt så at den samme kinesiske student taler et språk som er like forskjellig fra Konfucius' språk som den

greske students er fra Homer. Men slike endringer gjenspeiler seg meget lettere i en skrift som består av bokstaver eller av fonetiske stavelsestegn enn de gjør i en ikke-fonetisk skrift som den kinesiske. En «ord»-skrift holder seg stabil i århundre etter århundre, uten å influeres av uttaleendringer. Skriften og språket blir mer en institusjon enn et blott og bart hjelpemiddel for tanke og samkvem. Skriften dekker over endringene, den lever i langt høyere grad sitt eget liv, uavhengig av språket i snevreste forstand, i en grad som vi ikke har noe motstykke til i Vesten. Den skaper sin egen tradisjon og øver en stadig og sterk innflytelse på det dannede talespråk. Selv overfor endringer som er mer vidtgående enn rene uttaleendringer, nemlig endringer i grammatikk og ordforråd, kan en slik skrift hevde seg meget lenge under visse samfunnsmessige vilkår.

Så lenge det gamle China besto og den gamle samfunnsordning og den konfucianske etikk ble opprettholdt, beholdt også det gamle skriftsystem sin posisjon sammen med den gamle klassiske språkformen. Men straks det gamle samfunnssystem begynte å slå sprekker etter revolusjonen og keiserdømmets fall i 1912, kom språklige reformer på tale. Fra omkring 1920 begynner det moderne nordkinesiske talespråk, mandarinene, å bli skrevet, for det meste med det gamle skriftsystem riktignok, men likevel med et nåtidig talespråk som grunnlag. Dette var noe nytt i China. Bare teaterstykker og romaner var blitt skrevet i talespråk tidligere, allerede fra det 15. århundre, men i forhold til hele den veldige litteratur hadde dette bare vært en meget liten del, og den hadde aldri vært høyt aktet av kinesiske bokmenn. Det var den brede folkelige litteratur som hadde brukt talespråk — og denne litteratur var ikke så meget til for å leses som for å resiteres og høres, og da var jo det første krav at den måtte være auditivt forståelig. Men det 20. århundre, som på så mange måter har vært det mest revolusjonerende i Chinas historie hittil, skulle altså også se talespråket tatt i bruk som skriftspråk for en rekke formål, journalistiske, politiske, litterære.

At kinesisk-studiet i Europa kom til å bli orientert mot det klassiske kinesiske språk i lange tider, var derfor ikke så under-

lig. Den overveldende del av alle foreliggende kinesiske tekster var i denne språkform. Og vesterlandske lærde som studerte China, ble naturligvis påvirket av de kinesiske bokmenns dannelsesidealer og litterære smak. I dette ble det liten endring før langt inn i vårt århundre. Samtidig er andre forhold kommet til som har virket i samme retning: å trekke de *moderne talespråk* i Østen fram i lyset for et inngående lingvistisk studium, og gjøre disse språk til undervisningsdisipliner ved de akademiske læreanstalter. Det gamle skillet mellom «Alte und neue Philologie» er blitt sprengt i og med at den «nyere» filologi eller rettere: den moderne språkvitenskap er blitt utstrukket til å interessere seg for *alle* levende språk, også de som hittil var blitt regnet som «gamle». De «gamle» språk var blitt «nye», nemlig gjennom de moderne talespråk som hadde utviklet seg av de gamle, gjennom århundrer. Lenge hadde også den tanke gjort seg gjeldende innen språkforskernes leir at de «gamle» språkene var «edlere» enn de «nye», og hadde en spesiell verdi som midler til å oppøve den klare tanke og det presise uttrykk. De «gamle» språk var resultatet av en «utvikling», de «nye» språk var resultatet av et stadig «forfall». De «gamle» språkene hadde et rikt formverk, mens de «nye» hadde forenklet formverket temmelig radikalt. Megen vitenskapelig overtro har grodd opp av denne filosofi. Latinens rolle som oppdragende middel i språkundervisningen er på dette grunnlaget blitt hevet til skyene, ja, skolegrammatikkene for moderne språk, som engelsk og fransk, opererer til dels ennå med kasus- og andre bøyingsformer som er helt fremmede for disse språk — det er kategorier som er blitt kalkert fra den latinske grammatikk, som ble antatt å være særlig «logisk» og almengyldig. Kinesisk passet ikke på noen måte inn i dette bildet; det mangler fullstendig lange og innviklede bøyingsformer, og dets grammatiske struktur likner mest den engelske, altså det språk hvor «forfallet» hadde gått lengst. Men samtidig var jo kinesisk unektelig et «gammelt» språk. Og selv i sine eldste former er kinesisk av en like «enkel» struktur som nåtidens kinesisk. Språkforskerne kom derfor i et dilemma når det gjaldt kinesisk; det eneste de kunne gjøre overfor et slikt

språk, som ikke passet inn i skjemaet, var å kalle det «unormalt»: «Disse språks (dvs. de indokinesiske) hele struktur er mindre fullkommen enn bøyningsspråkenes. Likevel kan filologien finne verdifulle illustrasjoner i unormale språk, akkurat som fysiologien vinner verdifull kunnskap fra unormale organismer i dyreverdenen», sier tyskeren K. F. Bekker i sin bok «Organismus der Sprache» (sitert av Edkins i hans tidligere omtalte grammatikk av 1857, i forordet). Tankegangen fra det tidlige 19. århundre har sine tydelige etterklanger også i våre dagers språkdebatt, når det er tale om «logisk» og «korrekt» grammatikk og språk. Det er ikke utenkelig at synet på kinesisk som et språk med mindre «fullkommen struktur» enn latin og gresk, har virket som en bremse på interessen for språket, og har medvirket til det uheldige forhold at kinesisk er vedblitt å være et periferisk studiefag til langt inn i vår tid.

Den annen verdenskrig kom til å sette hele den gamle, ensidige orientering i Østens språk i tydelig relieff. En håndfull av lærde hist og her kunne vel lese gamle kinesiske og japanske bøker i det klassiske språk, og noen spesialister i japansk eller kinesisk porselen og malerkunst fantes det nok ved de store muséene. Atskillige misjonærer fantes det; men mange av dem hadde fått en noe tilfeldig og mangelfull språklig utdanning — og forresten satt et stort antall av dem i japanske interneringsleirer. Krigen i Østen ble først og fremst Amerikas oppgave; men like etter Pearl Harbour viste det seg i Amerika et veldig underskudd av tolker og annet språklig kvalifisert personell for de mange nye oppgaver som krigen skapte. Det var med andre ord nesten umulig å finne folk som kunne *tale* japansk og kinesisk nåtidsspråk, ikke bare *lese* klassiske språkformer. Det fantes nok både japanske og kinesiske innvandrere i Amerika, men av forskjellige grunner ville amerikanerne bare i rene unntakstilfelle bruke disse, iallfall til viktige oppgaver utenfor Amerika.

Slik gikk det da til at de amerikanske universiteter og en rekke andre vitenskapelige institusjoner med store ressurser kom inn i bildet, og dette skulle få de største konsekvenser for studiet

av de orientalske språk. Alt som fantes av lærerkrefter i disse fag ble satt inn for hurtigst mulig å utdanne folk til å ta seg av de mest presserende oppgaver. Nye metoder og nye læremidler ble tatt i bruk, landflyktige intellektuelle fra Europa gjorde en stor innsats. Amerikanske fag-lingvister fra andre språkområder ble satt til å analysere Østens moderne talespråk fra grunnen av, toppfolk på området utarbeidet på grunnlag av disse analyser helt nye lærebøker som brøt med alle tidligere tradisjoner. Intensive kurser, ledet av amerikanske fagfolk, og med hjelp av innfødte japanske og kinesiske lærere for de praktiske øvelser, ble satt i gang for å prøve de nye metodene, og med til dels ganske forbløffende resultater. Alt dette kom i stand ved samarbeid mellom de militære myndigheter og forbundet av amerikanske vitenskapsselskaper, som fikk store summer til sin rådighet av staten til dette formål. Dyktige, unge folk blant de vernepliktige ble trukket til disse kurser, som til dels ble gitt i militær regi. Resultatene tok etter hvert til å vise seg. Snesevis av folker og andre språkspecialister kunne settes inn i tjeneste på forskjellige områder, ikke bare i orientalske språk, men også i en lang rekke andre språk. De oppgaver krigen skapte i denne henseende, ble løst ved dyktig og intenst arbeid. Men tiltakene førte også med seg andre og mer varige resultater. Disse kan kort resummeres i tre punkter: de østasiatiske språkene fikk en langt sterkere stilling, både kvalitativt og kvantitativt, ved fakultetene rundt om ved de store universitetene i Amerika; dyktige, unge folk hadde fått en grundig førsteinnføring i et av disse før så lite dyrkede talespråk og ville muliggjøre framtidig rekruttering på et område som usvikelig sikkert kan sies å ville vokse i betydning i de kommende år; en rekke nye, utmerkete lærebøker etter nye prinsipper ble etter krigen utgitt og friggitt til sivil bruk,³ og en lang rad av artikler i forskjellige fagtidsskrifter tok de forskjelligste sider av de fremmede språks grammatikk opp til behandling, særlig innen kinesisk, japansk, koreansk og siamesisk. Da høyt kvalifiserte fagfolk i de aller fleste tilfelle har utarbeidet disse bøker og artikler, med innfødte som informanter, er det ut av krigens presserende og øyeblikke-

lige behov skapt læremidler i Østens språk som trygt kan sies å ha skapt epoke i undervisningen i orientalske språk.

Jeg skal til slutt si litt om de nye prinsipper som ligger til grunn for de nye lærebøker, og om hvordan undervisningen nå blir drevet ved noen av de universitetene i Amerika hvor metodene er innført.

Det første og mest grunnleggende prinsipp er at studium av tale må gå foran studiet av skrift. Språk er tale, skrift er noe sekundært. Studiet av talen krever to slags hjelpemidler: en innfødt hvis uttale en kan imitere (en ikke-innfødt lærer med trening i fonetikk og i praktisk bruk av vedkommende språk med tilstrekkelig god uttale, kan også brukes), og en systematisk oppbygget hjelpebok med tekster og en virkelig grammatisk analyse av samme tekster, setning for setning, avsnitt for avsnitt. En slik skreven tekst, som altså skal tjene som støtte for studiet av tale, må gi selve det talte ord, *hele talen og bare talen*. For språkene i Den fjerne Østen er dette punkt av særlig stor betydning. Disse språk — kinesisk og japansk i utpreget grad, koreansk og siamesisk i noe mindre utpreget grad — har skriftsystemer som ikke egner seg til å gjengi talen direkte. Deres struktur og funksjon lar seg ikke forstå uten i lys av og under kontroll av språket selv, talen; de må forstås *innenfra*; uten en slik forståelse innenfra blir arbeidet med tegnene ikke annet enn rebusaktige snurrepiperier og en antikvarisk hobby. Dette bortleder hele studiets tyngdepunkt fra det som skulle være det vesentlige: studiet av språket, det vil si, talen. Kinesisk og japansk skrift sier meget lite, om i det hele noe, om de kvaliteter som er av interesse *språklig* sett. For den studerende, som søker å trenge inn i det fremmede språks fonemiske system og feste de fremmedartede former og konstruksjoner i erindringen, kan bare et alfabetisk, altså et *lydbeskrivende* system være til noen virkelig hjelp. Et slikt alfabetisk system, vitenskapelig oppbygget, gjør det mulig, under kyndig instruksjon av en lærer med forståelse av språkvitenskapelige prinsipper, å lære disse språk i løpet av et tidsrom som bare er en brøkdel av det som med de gamle og urasjonelle metoder er blitt ansett som nød-

vendig. Det er et gammelt filologisk dogme at kinesisk og japansk bare kan skrives med de innfødte skriftsystemer, og dette vil sikkert bli hevdet overfor misjonærer og andre som kommer ut til disse land for å ta fatt på språkstudiet der. Det kan derfor være av betydning her å understreke det uholdbare i denne påstand. Moderne språkvitenskap er et produkt av Vesten, og det er meget langt fra at virkelig språkvitenskapelig skolering er nådd ut til de forskjellige språkskoler og andre læreanstalter i Østen. Dette er et område hvor Vesten ennå ligger langt foran. — Selvsagt må den dag komme da den studerende tar opp studiet av de tradisjonelle skriftsystemer. Men hvis dette blir utsatt til et tidspunkt da en er mer fortrolig med språkets fonetiske og grammatiske system og har fått kunnskaper i ordforrådet — eller iallfall er på god vei —, da vil studiet av tegnene, altså den rent konvensjonelle måten å *skrive* dette språket på, falle uendelig meget lettere og ta meget mindre tid. En slipper da også å falle i den fristelse å bli sittende og fortape seg i tegnene og glemme *språket*, nettopp det en jo skulle lære.

Det annet viktige prinsipp er at opplæringen må ledes av språklige fagfolk, og at den grammatiske analyse av vedkommende språk må foretas av fagfolk av samme kategori. Det har altfor lenge vært en godtatt praksis at nær sagt hvem som helst kan innlate seg på å lage lærebøker i grammatikk og språk, og at hvem som helst som kan tale språket, også dermed kan undervise i det. Bevisstheten om at lingvistikk er en vitenskap som krever sin spesielle metodikk og teori, og som nødvendiggjør spesialutdannelse på dette område, er ennå ikke alminnelig utbredt. Resultatet ser vi i den mengde av ganske verdiløse lærebøker på disse områder som hittil er kommet, og som til skade for alle parter har rådd grunnen nesten alene. De østasiatiske språk har vært dårligere stillet enn de fleste andre grupper. For nettopp her har det skortet særlig meget på språkvitenskapelig skolerte folk. Inntil den annen verdenskrig fantes det ikke beskrivelser av østasiatiske språk som i presisjon kunne måle seg med de iallfall delvis gode beskrivelser vi har av vesteuropéiske språk. De fleste som har beskjeftiget seg med østasiatiske språk i

årenes løp, vil sikkert ha hatt en våg følelse av denne mangel på fasthet og system. Dette skyldes ikke språkene som sådanne — de er like fint og fast oppbygd som alle andre språk — det skyldes det forfeilede studium som for énsidig tok sikte på å studere *tegnes* oppbygging istedenfor språkets, det vil si *talens* oppbygging, og det vil igjen si språkstrukturen.

Vi er nå nådd så langt at vi kan begynne å tale om en virkelig systematisk østasiatisk språkvitenskap. Den veldige innsatsen fra amerikansk side i en tid da mange av universitetene i Europa av gode grunner lå brakk, har skaffet til veie ordnede lingvistiske materialsamlinger fra de østasiatiske språk, som ved sitt omfang, sin nøyaktighet og sin pålitelighet har gjort det mulig for forskningen å frigjøre seg fra de begrensninger som på så mange måter var knyttet til eldre verker på mer tradisjonell basis. Disse nye arbeidene konsentrerer seg om det rent lingvistiske, idet de legger hovedvekten på det talte ord, ikke på det skrevne tegn. At dette er begynnelsen til en ny epoke i østasiatisk språkvitenskap, kan det ikke herske tvil om. I flyets, radioens og nasjonalismens tidsalder vil det bli lagt mer og mer vekt på dyktighet i *både* å kunne tale og lese Østens språk enn hva tidligere har vært tilfelle. Vi er ennå bare i begynnelsen av denne utviklingen. Her har foreløpig Amerika tatt ledelsen, og Europa har atskillig å lære av dets sterke og fruktbare initiativ i denne henseende. Den tid kommer nok at Europa vil nyttiggjøre seg det nye her, selv om det hittil har trukket ut med dette. Her i Norge har jeg selv i liten målestokk prøvd de nye metoder i undervisningen ved universitetet i Oslo.

Når myten om de østasiatiske språks uoverkommelige vansker er redusert til rimelige proporsjoner gjennom eksakt viten, og når de gamle metoder: fra det vanskelige til det lette, for alvor blir avløst av de nye og rasjonelle metoder: fra det lette til det vanskeligere, da vil disse språk innta sin plass i rekken av de andre språkfag og på noenlunde like fot med disse.

Dette er i og for seg ikke revolusjonerende prinsipper. Det nye ligger i at velkjente og velprøvede prinsipper blir anvendt på et nytt språkmateriale. Og det må vel sies å være på tide.

I praksis foregår det hele slik at en tekst av dagligdags innhold gjennomgås fonetisk med læreren. Til neste time blir denne teksten memorert. Da transkripsjonen er like enkel og enstydig som et notesystem for musikk, er denne memoreringen ikke vanskeligere enn det enhver pianoelev klarer uten større bry i retning av å lære seg et pianostykke utenat. Hvis uttaleøvelsene blir drevet med samme iver som fingersetningsøvelsene drives av den musikkstuderende, begynner resultatene å vise seg ganske snart, om ikke fullkomne i første omgang, så i de fleste tilfelle ganske brukbare resultater — og det på et vesentlig og rent språklig plan, nemlig i uttalen. De større universiteter har både grammofonplater og lydbåndopptak, som om ettermiddagen står til elevenes disposisjon i spesielle rom ved instituttene, og her kan en konsentrere seg om lytting og øvelser. I neste time, etterat kontrollen med memoreringen er foretatt, kommer så den grammatiske analyse. Hvert avsnitt i boken handler om et bestemt grammatisk trekk — en spesiell konstruksjon eller en ny bøyning, og dette blir belyst ved rekker av eksempler, slik at vedkommende konstruksjonstype blir innarbeidet. Fra første stund av blir det drevet konversasjonsøvelser, og snart tar de til med «acting» — det lot til å være meget populært blant amerikanske studenter, og de viste en forbausende språkferdighet nettopp i dette.

Slik som det er lagt opp f. eks. ved University of California, vil et halvårs intenst arbeid med tre timers skole pr. dag bringe en student ganske langt i retning av å klare seg i det fremmede språket. Og han har fått et solid grunnlag å bygge videre på. Amerikanske studenter, som ofte har et langt svakere grunnlag enn européere når det gjelder forkunnskaper i andre språk, har klart dette bra.

For våre små forhold har disse intensive kurser ikke den samme interessen. Men selve *metoden* kan godt tillempes på våre forhold. Grepet an på denne måten fra først av, og så etter hvert utvidet til lesning av originaltekster i tradisjonell skrift, kan studiet av et østasiatisk språk bli en opplevelse som beriker både åndelig og intellektuelt — hva jo ethvert språkstudium kunne

gjøre. Språket er veien inn til den fremmede verden som ikke noe annet. Språket er den store og naturlige innfallsporten, hva en enn akter å gjøre seinere. I denne forstand er språket alle tings begynnelse.

NOTER

¹ Selvsagt er ingen konvensjonell skrift strengt fonemisk, selv om vi i visse språk, som finsk, spansk og vietnamsk finner eksempler på nesten fonemisk skrift. Men i mange tilfelle består det, som i norsk, et tilnærmet forhold mellom bokstav og fonem. Dette er derimot langt mindre utpreget i engelsk; dette er en av grunnene til at engelsk rettskrivning er «vanskelig å lære».

² Chinesische Grammatik. Mit Ausschluss des niederen Stiles und der heutigen Umgangssprache; Leipzig 1881. Undertitelen er karakteristisk for orienteringen av kinesiske språkstudier i forrige århundre og langt inn i vårt eget, som det senere skal vises.

³ Her skal nevnes noen få av disse:

For *kinesisk*:

Yuen Ren Chao: Mandarin Primer I-II, Harvard University Press 1948.

C. F. Hockett: Spoken Chinese, Henry Holt Co., 1944.

J. De Francis: Beginning Chinese, Yale University Press 1946.

For *japansk*:

Bloch & Jorden: Spoken Japanese I-II, Henry Holt Co., 1945. Dessuten en rekke avhandlinger av Bloch om japansk grammatikk i tidskriftet «Language» 1946—50.

For *koreansk*:

Horne & Yun: Introduction to Spoken Korean I-II, Yale University Press, 1950.

For *siamesisk*:

Haas & Subhanka: Spoken Thai, Henry Holt Co., 1945.

Det foreligger liknende verker for vietnamsk, burmansk, malaiisk.